

A MISKOLCI FOTOGRAFIA TÖRTÉNETE

TARCAI BÉLA

François Arago 1839. augusztus 19-én mutatta be a Francia Akadémián *Jacques Mandé Daguerre* és *Nicephore Niépce* közös találmányát, az emberek és tárgyak képének megörökítésére szolgáló eljárást, a fényképezést.¹ Arago nem túlzott akkor, amikor azzal az indokkal javasolta életjáradék megszavazását Daguerrenek és a korábban elhunyt Niépce családjának, hogy az így megváltott találmány az egész emberiség javát fogja szolgálni.

Az azóta eltelt másfél évszázad bizonyította, hogy a fénykép a képszerű kifejezés fejlődésre képes eszköze. Mint ilyen, a kultúra és a technika minden területén hozzájárul ismereteink bővítéséhez, gondolataink, élményeink művészi megfogalmazásához, a dokumentáló és sokszorosító eljárások tökéletesítéséhez. Belőle nőtt ki a film, a televízió és minden újabb képrögzítő technika. E szolgálatai révén vált lehetővé, hogy vizuális kultúránk felzárkózzék, sőt, tendenciáiban meg is előzze verbális kultúránk fejlődését.

A fénykép megjelenésének és gyors térhódításának társadalmi-technikai feltételei a XIX. század 30–40-es éveire értek be. Magyarországon a találmány híre már 1839 februárjában elterjedt a „Hasznos Mulatságok” tájékoztatása nyomán s alig két év múlva *Kavalki* aranyművesmester megnyitotta az első dagerrotíp-műhelyt Pesten.

A miskolci közönség első ízben *Arigoni Gáspár*² olasz vándorfényképész révén, 1844-ben találkozott a dagerrotípiával.³ Az 50-es években Miskolcon járt vándoriparosok már a fejlettebb albumin⁴-eljárást alkalmazták.

A várostörténeti források arról szólnak, hogy az első „műtermes” fényképezetek 1860 körül jelennek meg a városban.⁵ Ebben az időben az ország más vidékein, elsősorban Pesten, a Dunántúlon, Erdélyben és a Felvidéken már ismert műhelyek működtek. Miskolc városiasodása a tűzvészek, árvizek, járványok és a koronauradalomtól való függőség miatt lassabban haladt, mint az említett helyeken. A 60-as években viszont a fejlődés felgyorsult és az adottságai következtében egyébként is többre hivatott város a hátrányokat hamar be tudta hozni s rövidesen Felső-Magyarország egyik szellemi és gazdasági központja lett. Vonzása erősödött, lakossága az intenzív bevándorlás révén húszszerre nőtt és társadalmi szerkezete is átrendeződött. Így teremtődtek meg a feltételei annak, hogy – sok más foglalkozás mellett – a fényképezőipar művelői is piacot találjanak a városban és környékén.

1. A feltalálás elsőbbségi jogát már az első évben 24-en vitatták. Köztük a legjelentősebb volt *H. Fox Talbot* és *Hippolyte Bayard*.
2. Miskolci Értesítő, 1844. 23. sz.
3. Érzékenyített ezüstlemezre készített fénykép.
4. Fényérzékennyé tett papírra közvetlenül készített kép.
5. *Szendrei J.*, 1911. IV. 645.

Az „ipar” meghatározás ebben az időben merőben mást jelentett, mint manapság. A céhrendszer felbomlása után a lazább keretek között működő iparos testületek mestereket nem vizsgáztathattak, de a fényképészekkel egyébként sem tudtak mit kezdeni, mert ezt a szakmát sehol nem oktatták. Erről a szakmáról a korabeli szabályozások nem szóltak, a közvélemény inkább művészeknek, mint iparosoknak tekintette őket s az egyházi anyakönyvekbe legtöbbször „magányzó” megjelöléssel kerültek be. A szakma helyzetének tisztázatlansága kétségtelenül hátráltatta, a technikai fejlődés viszont segítette az iparszerűen fényképezők körének bővülését. A negatív-pozitív eljárások és a fényképezőgép-gyártás tökéletesedése gyorsabbá, hajlékonyabbá tette a fényképezési műveleteket. Majd amikor a nyersanyagokat már gyári sorozatokban állították elő, olcsóbbá is vált a fénykép. Növekedhetett tehát a fénykép használóinak köre és így lehetett ez a szakma a kispolgárság szükségletének kielégítője.

Az első miskolci fényképészek nagyjából bevándorlók voltak. Legelsőként *Müller Lajos* nyitotta meg műtermét a Nosticius⁶-házban, majd *Geil H. József* telepedett le a Boldogasszony utcában.⁷ A Bécsből érkezett *Götz Károly* Müller Lajos műhelyét vette át. Erdélyből jött *Ciehulsky Péter* és a *Dunky fivérek*. Bécsben tanulta a mesterséget *Zitkovszky Béla* is.

A város egyre pezsgőbb üzleti és hétköznapi életének központja a Piac utca – a mai Széchenyi utca – volt. Hozzá csatlakozott a Városház tér és a Búza tér. Érthető, hogy a fényképészek főként a város főutcáján, esetleg a környező mellékutcákban telepedtek meg. Néhány főutcai épületben évtizedeken keresztül váltották egymást a különböző mesterek, vagy egy-egy mester leszármazottai. Ilyen volt pl. a mai Tanácsház tér 3. és 7., vagy a Széchenyi utca 25. és 29. sz. ház és a Sötétkapu épülete.

A 60-as évektől a századfordulóig terjedő időben néhány miskolci fényképész országos hírnevet vívott ki magának és műhelyének.

Schabinszky László, aki 1870-től kb. 1900-ig dolgozott, képeinek hátlapján egy ideig saját nevén, majd társas cégjelzéssel szerepelt, nemcsak a fényképezés, hanem a képzőművészet történetébe is beírta nevét azzal, hogy baráti kapcsolatba került Munkácsy Mihállyal, s részére a miskolci piacon és Mezőkövesden készített felvételeket. A Herman Ottó Múzeum fényképgyűjteményének becses darabjai azok, amelyeket Munkácsyról készített egy-egy elcsúszott pillanatban. Okunk van feltételezni, hogy Schabinszky e kapcsolat hatására és saját kedvére is, gyakran hagyta ott a műtermet és készített a kor ízlésének megfelelő zsánerfotókat.

Schabinszky kortársa *Szinay István* a mai Tanácsház tér 3. sz. alatti épület udvari részében működött. Képei arról tanúskodnak, hogy jól ismerte a technikai fogásokat, bátran alkalmazta a legkomplikáltabb retusálási eljárásokat. Ízig-vérig miskolci volt és városa iránti szeretetét főként városképei bizonyítják. Több albumot is kiadott, betétlapokra ragasztott eredeti fényképekkel. Ezek közül legismertebb az 1878-as nagy árvízről, Wágner (Szendrei) Jánossal közösen készített emlékalbuma.⁸ 1894-ben két panorámaképe mutatta be Miskolc belvárosát a Budapesten rendezett „Nemzetközi Közegészségi és Demográfiai Congressus” résztvevői előtt.⁹

A miskolci fényképészsakma legszínesebb egyénisége *Váncza Emma* volt. Kb. 1880-tól 1912-ig működött. Atyja jómódú s jónevű ügyvéd, nagyatyja *Wántza Mihály* festőművész és drámaíró volt, aki Erdélyből került Miskolcra 1818-ban. A kortársak visszaemlékezése szerint *Váncza Emma* Sötétkapu alatti műterme volt a legelő-

6. Ma Széchenyi u. 4.

7. Ma Kazinczy utca.

8. Miskolc gyásza. Szinay és Forster kiadása, 1879.

9. Borsod 1894. augusztus 17.

1. kép. Ismeretlen: Egressy Gábor 1840-ben (Dagerrotípia)

kelőbb Miskolcon, itt a vendégeket libériás inas fogadta. Autodidakta festő is volt, és ezt a képességét ügyesen kamatoztatta a fotográfiában. A felvételeket részben saját maga, részben bátyja, *ifj. Váncza Mihály*, a sokoldalú tanár-újságíró és később a Kassáról idekerült *Forst Károly Frigyes* készítette. Kezdetben műteremvezető volt, majd a tulajdonosnőt feleségül vette. A család a századfordulón nyaralót vásárolt Hámorban, s ide naponta lovas futár vitte ki a fényképeket. Váncza Emma azokat kiszínezte, s ugyanazon az úton visszaküldte. Az 1896. évi nagy millenniumi kiállításon nagy feltűnést keltett a Hámori-völgyről készített, több darabból mesterien összeragasztott és kézzel színezett panorámaképe. Ezt a képet nemcsak a szakma tekintette technikai bravúrnak, hanem alkotóját I. Ferenc József is megdicsérte. Ezzel a képpel egyébként a szerző a kiállítás nagydíját nyerte.¹⁰

A Széchenyi utca 45. szám alatt működött, ugyancsak a századforduló időszakában *Zitkovszky Béla* „fényképészeti és festészeti műterme”. Ő maga Bécsben, van der Lippe műhelyében tanult.¹¹ Képei és írásai arról tanúskodnak, hogy festészeti és

10. *Forst Margit* visszaemlékezése. HOM. F. adattár.

11. Szakfényképészek Közlönye 1895. 4. sz.

2. kép. Ismeretlen: Örkényi Ferenczy Barna miskolci ügyvéd
1860 körül (Ambrotípia)

műszaki képzettséggel is rendelkezett. Kísérletezett távirányítású elektromos exponáló szerkezetekkel, olajjal átlátszóvá tett fénykép és kézzel festett arckép kombinálásával és a mozgások fényképi ábrázolásával. A szomszédságában működött Wesselényi és Gedeon nyomda közreműködésével szerkesztette, s jórészt maga írta 1895 és 1906 között a Szakfényképészek Közlönyét. 1906 után már a Budapesten megjelenő „A FÉNY” c. szaklap címlapján találkozunk a nevével.¹²

A századforduló utáni években a miskolci fényképészipar tovább erősödött. Kiskunfélegyházáról ideköltözött *Barna Hugó*, és felépítette az első, szakszerűen tervezett műteremházat a Széchenyi utca 29. sz. ház udvarában. Ebben az időben alapozta meg hírnevét a Dunky fivérek hagyományait folytató *Ábrahám család*, fellendült és rövid idő alatt a város legnagyobb fényképészeti vállalkozása lett a *Lusztig család* két műhelye.

A trianoni békeszerződés után újabb bevándorlási hullám érte el Miskolcot. Ezzel érkezett ide a Szepességből *Zsedényi Gyula*, aki Münchenben a főiskolán tanult, Körnöcbányáról telepedett át *Maksay László és fia, Zoltán*, Eperjesről jött – Kassa érintésével – *Rosenblatt Emánuel* – hogy csak a legjelentősebbeket említsük.

Az elmondottakból kitűnik, hogy a miskolci fényképésziparosok világlátott, jól tájékozott emberek voltak. Kitűnően ismerték a technikát, ismerték a hazai és külföldi fényképezési szokásokat, átvették és nálunk is meghonosították azokat a sablonokat,

12. A Fény 1906. 1. sz.

3. kép. Schabinszky László: Munkácsy Mihály Miskolcon, 1891-ben

4. kép. Forst Károly: Váncza Emma és családja 1890 körül

5. kép. Szinay István: Árvíz Miskolcon (a Vereshíd utca), 1878

6. kép. Schabinszky László: A Városház tér 1890 körül

7. kép. Ismeretlen: A percesi „Bányamécs” zenekar 1911-ben

8. kép. Ismeretlen: Katonák Miskolcon az első világháborúban

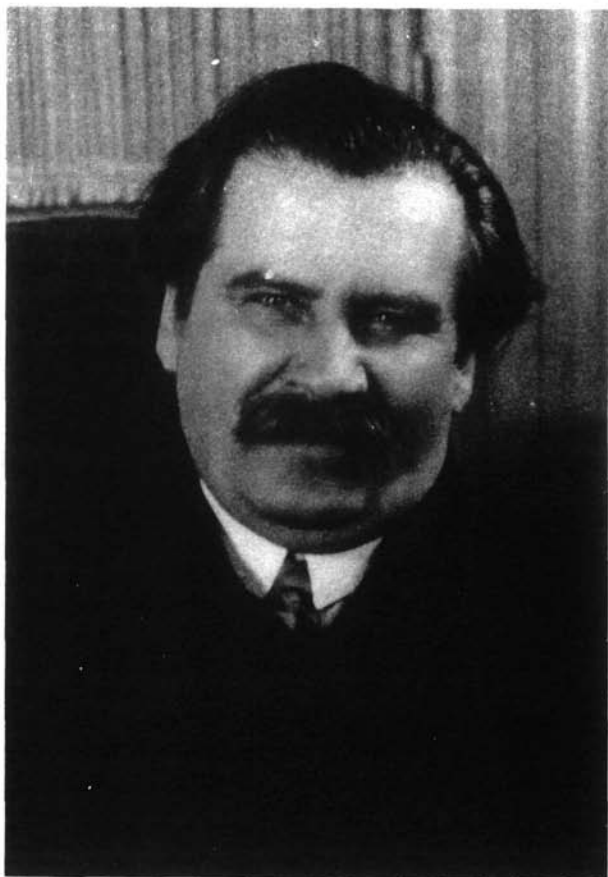
9. kép. Málnásy Béla: Aratás, 1932

amelyek a francia műtermekből kiindulva, német és osztrák hatásokra kialakultak. De ismerték a fényképezkedő polgár igényeit is. Ez pedig nem volt más, mint a megszokott és tetszetős konvenciók ismételtetése. Nemcsak a mesterek, hanem a fénykép fogyasztói, a jobb módú polgárok is utazgattak, és ahol csak tehették, fényképeztették magukat. A bevándorlók már hozták magukkal családi fényképalbumjaikat és megszokásait is. Nem csoda tehát, hogy a fellendülés első évtizedei után az ízlés uniformizálódása és konzerválódása következett be.

Érdekes tanulságokkal szolgálnak a családi fényképalbumok. Elárulják, hogy a miskolci polgári családok hol s merre mozogtak a világban. A Tóth-Zámborszky család albumában pl. olyan portrék és családi képek találhatóak, melyek szűk időhatárok között Miskolcon, Pesten, Pozsonyban, Kassán és Bécsben készültek. Egy másik – egyelőre ismeretlen – család képei jelzik a kiterjedt rokoni kapcsolatokat Ausztriában és Franciaországban, s őrzik az üdülések emlékeit Európa híres fürdőhelyein. Miskolc a fejlődés során katonaváros is lett. A családi fényképek segítségével nyomon lehet követni, hogy a katona családtagok mikor, hol szolgáltak a Monarchia tág határai között.

De tudósítanak a családi képek tragikus fordulatokról is. Azok akiket a kivándorlás hullámai Nyugat-Európa vagy Amerika partjaira vetettek, szeretettel küldözgették

10. kép. Zsedényi Gyula:
Móricz Zsigmond Lillafüreden 1935-ben

emlékképeiket az itthon maradottaknak. Utaztak a fényképek a nagy világgés közepette a frontok és a hátszág között is. Ezek a képek és a rájuk írt, sokszor megindító vallomások sok esetben az együvé tartozás egyedüli kifejezői voltak.

Az ipari jellegű fényképezés kezdetei óta tapasztalható, hogy a kiválóbb mesterek törekedtek saját egyéniségük kifejezésére is. Ezt úgy érhették el, hogy gyakran kivonultak a műterem falai közül, és saját kedvtelésük és érdeklődésük szerint fényképeztek. Schabinszky László képei a matyókról és a vándorcigányokról, Szinay István városképei, Zitkovszky Béla mozgástanulmányai, vagy az idősebb Ábrahám István eredményei a „művészi” fényképkiállításokon azt bizonyítják, hogy ha nem lettek volna olyan szorosak a megélhetés korlátai, ezek a mesterek nagyobb hatást tudtak volna gyakorolni a miskolci és a magyar fotókultúra alakulására.

A második világháború a miskolci fotográfia erőt is alaposan megtépázta. Az utolsó békeévben működött 35 iparos közül csak néhányan vészelték át a megpróbáltatásokat. A várost felszabadító szovjet csapatok parancsnoksága 3 fényképésznek adott engedélyt tevékenysége folytatására: *Ábrahám Istvánnak, Frisch Lászlónak és Maksay Lászlónak.*

A felszabadulás utáni években a fotográfia az egész országban, így Miskolcon is nehezen talált magára, sokáig és bizonytalanul kereste helyét a megújuló társadalmi és kulturális életben. A megváltozott viszonyok között új szervezeti és működési formák alakultak ki, és ezzel együtt a szerepkörök is másként osztoztak el. 1951 februárjában megalakult a megyei hatókörű Fényképész Szövetkezet, s ettől az időtől kezdve a régi és a felnövekvő iparos generációk figyelmüket elsősorban a szolgáltatások irányába fordították.

A fényképezés mint merőben új képkalkoló eszköz, sajátos módon emelkedett mai színvonalára. Születésekor a természettudományok tekintélye és a pozitívista világ-szemlélet teremtettek körülötte olyan légkört, amelyben a dolgok technikai eszközökkel megalkotott képét a legigazibb valóságnak fogadták el. A kor embere elégedetten vette tudomásul, hogy Daguerre és követői a fényt mint természeti erőt az emberiség szolgálatába állították. Ebből a felfogásból ered, hogy a fotográfusokat az első időkben elsősorban a képkalkotási szándék vezette, s csak később vetődött fel az a lehetőség, hogy a fényképpel hétköznapi szolgáltatási igényeket is kielégítsenek. A fényképező művészet – az ipari tevékenység – a saját szükségletet kielégítő amatőr funkciók polarizálódása hosszú folyamat eredménye. A társadalmi és a hivatali köztudat viszont csak lassan vette tudomásul, hogy a fényképezés fejlődési útja eltér a megszokottól, és hogy eszközei alkalmasak művészi alkotások létrehozására is. A fenntartások abból a félreértésből eredtek, hogy a fotográfiát a hagyományos művészetek esztétikai normáival kívánták mérni, és helyét nem a művészetek társadalmi munkamegosztásának rendjében, hanem a rivalizálás mezőin keresték.

A fotótörténeti szakirodalom az utóbbi évtizedekben tisztázta, és a gyakorlat bizonyította, hogy a fényképezés hivatott mesterei szinte a kezdetektől létrehoztak művészi értékű alkotásokat, és hogy az amatőrök tevékenységének elvitathatatlan érdeme és eredménye az önálló, sajátos kifejezési eszközökkel rendelkező, egyenjogú művészeti ág elismertetése.¹³

Tény, hogy a műtermi fotográfia a kezdeti idők nagy lendülete után visszaesett, és megrekedt az ötlettelen sablonok világában. Az amatőrmozgalom nyíltan bevallott célja volt a szolgáltató fényképezés által elrontott izlés helyreállítása.

Miskolcon az amatőr fényképezés első nyomai az ország más nagyobb városaihoz képest csak néhány évtizedes késéssel, 1890 körül találhatók meg. Az ez iránt fogékony értelmiség ebben az időben jut szerephez a városban. Dr. Moller Miklós 1896-ban készített kimutatása¹⁴ szerint 15 amatőr volt itt található. Ugyanebben az évben a „Magyar Fényképészek Lapja” novemberi száma arról tudósít, hogy *Berkovecz József*, vasúti mérnök, fiatal miskolci amatőr a „Fényképészek Köre” országos pályázatán elismerő oklevelet nyert. A korabeli amatőrök a hasonló foglalkozásúak köréből kerültek ki. Mérnökök, orvosok, tanárok, papok, katonatisztek, tisztviselők találhatók a névsorban.

Az amatőrök hosszú ideig egymástól elszigetelten dolgoztak, kifejezetten szakmai egyesületük nem volt. Az 1894-ben alakult *Borsodi Bükk Egylet*¹⁵ a természetjáró és egyben fényképező amatőröket szervezte. Tagjai több kiállítást is rendeztek a Dayka Gábor utcai turisztaszálló épületében.

A világháború utáni bevándorlással a miskolci értelmiség is erősödött. Lassan megteremtődtek a feltételei az önálló szakmai egyesület létrehozásának. 1929-ben alakult meg a Magyar Amatőrfényképezők Országos Szövetségének miskolci csoportja. Ehhez

13. *Hevesy I.*, 1958. 51–52. lap.

14. *Moller M.*, 1896. 245. lap.

15. HOM. F. adattár.

többen csatlakoztak a turista fényképeszek közül is, sőt, rövidesen az ózdi és a nyíregyházi amatőrök is idetartoztak.

1930-tól a második világháborúig terjedő időben a miskolci amatőr fotográfia gyorsan felzárkózott és behozta az évtizedes elmaradottság hátrányait. Ez volt az az időszak, amit a fotótörténet „magyar stílus” néven tart számon, s amit azóta is sokan és sokféleképpen vitattak. Ennek a stílusnak a jellemzői a ragyogó technika, a tónusgazdagság és anyagszerűség, az ellenfény és a papírfelület különleges hatásainak kihasználása, témaválasztásban pedig a falu, a puszta, a folklór idilli motívumainak felfedezése, s a magas fokon művelt csendélet-fotográfia volt. A világ hamar felismerte és megkedvelte az andalítóan szép magyar fotókat, s a nemzetközi kiállítások sorozatban teremték a babérokat az ilyen stílusban fényképezők homlokára.

Ezt a stílust a miskolciak is elsajátították, és kiválóan alkalmazták. A témaválasztásban azonban mértéktartók és lokálpatrióták tudtak maradni. Ennek köszönhető, hogy jó néhány fényképen fennmaradtak az akkori Miskolc városképének vonzó részletei, hangulatos motívumai. A 30-as évek legkedveltebb témái voltak a Népkert, az avasi műemlékegyüttes, a Kálvária, a Szinva-part és a Hejő környéke és természetesen a Bükk. Kimeríthetetlen témalehetőséget nyújtott a Búza tér és a Széchenyi utca mozgalmas világa, valamint a Sötétkapu íve.

A fennmaradt képanyag és a korabeli fényképes kiadványok illusztrációinak ismeretében állíthatjuk, hogy a miskolci amatőrök munkájának színvonala semmivel sem maradt el a nemzetközi hírű fővárosiaké mögött. *Kletz Károly, Málnásy Béla, dr. Kocsis Elemér, Petró Nándor, Gárdonyi Frigyes* és mások képei megjelentek a hazai és nemzetközi kiállításokon, díjakat szereztek, és közölték őket a legrangosabb művészeti orgánumok, mint a bécsi „Die Galerie”, a svájci „CAMERA” és az amerikai „Coronet”.¹⁶

A MAOSZ miskolci csoportjának munkásságát az 1935-ben rendezett országos művészi fénykéпкиállítás összegezte. Ezen felvonult a teljes miskolci gárda. Kár, hogy a háborús viszonyok miatt a további kiállítási tervek nem valósultak meg.

A háborút közvetlenül megelőző évek fontos eseménye, hogy 1940-ben megalakult a diósgyőr-vasgyári „Jószerecsse” Dal- és Önképzőkör fotószakosztálya. Ez az első adatunk arra, hogy nemcsak a középosztály, hanem a munkásság képzett rétegeit is érdekelte a fényképezés.

1944. december 3-án a szovjet csapatok felszabadították Miskolcot. Az ezt követő években az amatőrmozgalom újjászervezését több tényező hátráltatta. A MAOSZ – új nevén EMAOSZ – formálisan 1948-ig működött, de miskolci tagegyesülete a kezdeményező erő hiányában nem alakult újjá. Azok az amatőrök, akik a háborút megelőző években fontos szerepet játszottak a mozgalomban, és a szervezeti megújulás kezdeményezői lehettek volna, a polgári gondolkodásban és a 30-as évek stílusában gyökerező, súlyos örökséget hoztak magukkal. Nyilvánvaló volt, hogy ezt a stílust folytatni nem lehet, előlött jócskán eljárt az idő. A korszerű és a megváltozott társadalmi igényeknek megfelelő fotográfia elvei még kialakulatlanok voltak. Mindezek mellett szembe kellett nézni bizonyos hivatali tartózkodással és gyanakvással is, mert az első időkben a fotósokat a régi világból átmentett „úri passzió” életre keltésével gyanúsították. A munkásfotográfiának nálunk nem voltak olyan hagyományai, mint a fővárosban vagy Szolnokon. Ilyen előzményekre sem építeni, sem hivatkozni nem lehetett. Teljesen új alapokon kellett tehát az amatőr-fotó újraélesztésének feltételeit megteremteni.

Az első lépések megtételét az is nehezítette, hogy a mozgalom nehezen talált pártfogóra az új intézményrendszerben. Az amatőrök és a fotó barátai alkalmi összejöveteleken, leginkább a Múzeumban, a természetjáró szakosztályokban latolgatták a jövő lehetőségeit, míg végül a szakszervezetek fedezték fel a spontán mozgalomban rejlő szer-

16. HOM. F. adattár.

vező erőt és a közösségi munka iránti érdeklődést. Az 50-es évek elején az öntevékeny művészeti mozgalomban már helyet kaptak a fotószakkörök is. 1951-ben már 10–12 üzemi-szakszervezeti szakkör volt található a városban. Ezek közül a Kereskedelmi Pénzügyi Dolgozók Szakszervezete megyei kultúrotthonának szakköre tűnt ki azzal, hogy olyan feladatokat és kockázatokat vállalt, amelyek meghaladták egy szakkör kereteit. Összefogta mindazokat, akik az alapismereteket meghaladó igényességgel kívántak továbbfejlődni és alkotni. Magához vonzotta a régi megbecsült alkotókat és a fiatal tehetségeket, vállalkozott a szakkörök közötti kapcsolatteremtésre, a fotó közönségbázisának megteremtésére, vitákat kezdeményezett a fotó társadalmi és kultúrpolitikai szerepének tisztázására, részt vett a mozgalom jövőjét alakító országos tervek kidolgozásában, módszerbeli újításokat próbált ki és terjesztett el, és minden évben több kiállítást rendezett.

A KPDSZ fotókör első országos kiállítása 1955-ben volt, nagy érdeklődés mellett, hiszen a felszabadulás után ez volt az első vidéki országos seregszemléje az amatőr fotográfianak. Ekkor és ezt követően a magyar fotográfia szinte minden jelessége el látogatott Miskolcra vagy mint kiállító, előadó, vagy mint a kiállítások zsűrijének tagja, vagy csupán mint jó barát. A miskolci fotográfia ismét az ország élvonalába, s nem sokára a nemzetközi érdeklődés középpontjába került.

Az 50-es éveket az utak és kapcsolatok keresése, a tanulási vágy, az alkotó és szerző kísérletezés jellemzi. Ezekben az években indul meg a magyar fotográfia megújulása. 1954-ben megindult az amatőrök új lapja, a „Fotó”, 1956-ban megalakult a Magyar Fotóművészek Szövetsége két miskolci alapító taggal.¹⁷ A Szövetség kezdetben sokat áldozott az amatőrmozgalom szellemi orientálására és szervezeti erősítésére, hiszen ebben látta az önálló magyar fotóművészet utánpótlásának egyedüli forrását. 1958-ban megindult a Szövetség támogatásával a fotóklubok szervezése. Ebben az évben a KPDSZ miskolci fotóköre is önálló egyesületté alakult Miskolci Fotóklub néven. Önállósága 1964-ben szűnt meg, amikor is a Megyei Művelődési Központ szervezetébe olvadt be. 1981 óta a klub a Városi Művelődési Központ ún. „fotofónikus egység”-ének része.

Az egész magyar fotográfia – és ezen belül természetesen a miskolci amatőrök – fejlődésére nagy hatással volt az 1957. és 1958. évi budapesti nemzetközi kiállítás. Felnyíltak a szemek, fellendült az alkotókedv, de fellángoltak a viták is a fotográfia eddig óvatosan kezelt tartalmi és formai megújulásának lehetőségei körül.

A 60-as években a miskolci fotográfia egyre inkább önállósul, sajátos arcot ölt, és kilép a szűk helyi keretek közül. A nemzetközi kapcsolatok is rohamosan bővülnek. A miskolciak képei eljutnak a világ minden tájára, és a miskolci kiállítások is színesednek a külföldiek kollekcióival. A személytelen adminisztratív kapcsolatok feltöltődnek emberi tartalommal, s így a miskolciak rövidesen mindenütt ismerősökre, sőt barátokra találtak. Ezek a barátok most már nemcsak a miskolci fotográfia, hanem a város és annak lakói iránt is elkezdtek érdeklődni. 1958 és 1973 között minden esztendőben sor került egy-egy jelentős országos vagy nemzetközi rendezvényre. A klub vendégei voltak többek között francia, finn, kelet- és nyugatnémet, osztrák, szovjet, csehszlovák, mongol művészek és kollekciók, és 1973-ban kiállított nálunk *Andrè Kertész* is.¹⁸

Az évtized végére kimerülőben voltak azok az energiák, amelyekkel az 50-es években még fiatalnak nevezhető generáció feltöltődött. Ez a nemzedék korban is előrehaladt, régi önmagát becsületesen ismételte, de megújulni már nem tudott. Elapadni látszottak az utánpótlás korábbi forrásai is. Amíg a 60-as évek derekán pl. a Műegy-

17. Az alapító tagok Miskolcra *Kletz Károly* és *Doma István* voltak.

18. HOM. F. adattár.

temről 10–15 tehetséges fiatal vett részt a fotóklub életében, és miskolci színekben indult a kiállításokon, addig a 70-es évekre ezek a kapcsolatok meglazultak, majd meg is szűntek. Némi vigasztalást jelent, hogy eközben ennek a „nagy” generációnak néhány tagja a magyar fotográfia élvonalába küzdötte fel magát.

A 70-es években tehát ismét megtorpanás következett be. Ez azonban nem csupán miskolci jelenség, hanem az egész magyar fotográfiát jellemezte. A generációváltással járó nehézségek mellett szerepet játszott ebben a szakmán belüli átrendeződés. A régebbi neves amatőrök egy része „szabadúszó”, vagyis független alkotó lett. Ez a réteg energiáját kénytelen volt a megbízásokra összpontosítani, és ezért egyre kevésbé tudott a fotós közéletben részt venni. Ebben a folyamatban a hivatásos és amatőr kategóriák élesebben válnak el egymástól.

Mindezen nehézségek ellenére mégis felnövekvőben van az új fotós generáció Miskolcon is. Ezek a fiatalok már bizonyították készségeiket s korunk problémái iránti érzékenységüket. Miskolc felzárkózását az országban már kitapogatható tendenciákhoz segíti az a körülmény, hogy bővülnek a városban a tájékozódás lehetőségei. Fontos lépés volt ebből a szempontból a fotófónikus egység létrejötte a Városi Művelődési Központ kezdeményezésére. Ennek lényege és célja, hogy a fényképezéssel és rokon ágaival foglalkozó alkotók – a fotó, a film, a diaporáma, a videó hívei – egységes koncepció keretében juthatnak továbbképzési, alkotó és publikációs lehetőségekhez. A fotófónikus egység leghatékonyabb eleme a Miskolci Fotógaléria, amely mint állandó kiállítóhely, folyamatosan fórumot ad a hagyományos és a modern, éppúgy a kísérletező fotográfiának, tehát valamennyi ma élő törekvésnek. De szerepelnek itt a történeti hagyományok képviselői, valamint a cserekapcsolatokban érdekelt külföldi fotográfusok is. A Fotógaléria kiállításainak aktuális tartalmát az évente kiírt országos pályázatok, az országos alkotótáborok és a szakma országos érdeklődése garantálja.

A miskolci fotókultúra színesedését és tartalmi gazdagodását jelenti, hogy 1985 januárjától a Herman Ottó Múzeumban önálló fotótörténeti gyűjtemény működik. Ezzel lehetővé vált, hogy az addigi spontán anyag- és adatgyűjtés tudományos szervezettséggel folytatódjék. A gyűjtemény anyagára támaszkodva, a miskolci fotográfia történetét két kiállítás mutatta be 1985-ben és 1986-ban. A rövid másfél évszázad történetének áttekintését a két kiállításon és ebben a tanulmányban is a gyűjtemény léte tette lehetővé.

IRODALOM

Moller M.,

1896. Fényképészek zsebkönyve. Boldogasszonyfa

Szendrei J.,

1911. Miskolc város története IV. k., Miskolc

Zsedényi B.,

1929. Miskolc szellemi élete és kultúrája. Miskolc

Halmay-Leszih.,

1929. Miskolc-monográfia. Budapest

Kreilisheim Gy.,

1941. Régi magyar fényképezés. Budapest

Hevesy I.,

1958. A magyar fotóművészet története. Budapest

Ifj. Horváth-Marjalaky-Valentiny.,

1962. Miskolc. Budapest

Hevesy I.,

1964. Az egyetemes fotóművészet története (kézirat). Budapest

Thürzó-Nagy L.,

1965. Miskolci Lexikon (kézirat).

Szilágyi G.,

1982. A fotóművészet története. Budapest

Szakács M.,

1983. Magyarországi fényképészek és fényképész-műtermek. MMM. Közleményei. Budapest

DIE GESCHICHTE DER FOTOGRAFIE IN MISKOLC

(Auszug)

In der vorliegenden Studie werden, gestützt auf das Material und die Angaben aus der fotogeschichtlichen Sammlung des Ottó Herman Museums zu Miskolc die Herausbildung der Fotografie als Handwerk und Dienstleistung sowie der Amateur- und Kunstfotografie, ihre Entwicklung und gesellschaftlichen Wechselwirkungen von Beginn der vierziger Jahre des vergangenen Jahrhunderts an bis auf den heutigen Tag zusammengefaßt.

Fotografie infolge objektiver Faktoren, die auch der Urbanisierung hinderlich waren, erst später als in anderen Städten Ungarns beginnen. Die meisten der Miskolcer Handwerker waren Zugewanderte. Den ihnen eigenen Geschmack sowie das ihnen anhaftende Brauchsystm setzten sie auch noch hier in der Stadt ein. Einige ihrer Vertreter führten eine von der Stadtgeschichte sowie von der ungarischen Fotokultur her wertvolle Tätigkeit.

Nach der Jahrhundertwende verlor das Fotografenhandwerk an Farbe. Einen Aufschwung nahm hingegen die Amateurfotografie. Die hier ansässigen Liebhaber der Fotografie konnten sich erstmals in den 30er Jahren, in der Periode des sog. „ungarischen Stils“ und später dann in den Jahren zwischen 1960 und 1970 einen internationalen Namen machen und Anerkennung erlangen.

Die heutige Fotokultur von Miskolc ist durch die sog. „Fotofonische Einheit“ im Städtischen Kulturzentrum sowie durch die ausstrahlende Wirkung der fotohistorischen Sammlung bestimmt, die eine Basis der visuellen Kulturforschung darstellt.

Béla Tarcai